

**KONGRUENTLIK ER-XOTIN MUNOSABATLARI
DETERMINATSIYASI SIFATIDA**

Shukurulloyeva Sadoqat Sodatullo qizi ¹

¹ *Renessant ta'lim universiteti pedagogika fakulteti*
"Pedagogik ta'lim va psixologiya" kafedrası o'qituvchisi
sadoqatshukurulloyeva@gmail.com

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 16.06.2025

Revised: 17.06.2025

Accepted: 18.06.2025

KALIT SO'ZLAR:

*kongruentlik, er-
xotin munosabatlari,
nikoh, psixologik
moslik, oila
psixologiyasi.*

Mazkur maqolada kongruentlik tushunchasi er-xotin munosabatlaridagi asosiy determinant sifatida tahlil qilinadi. Psixologik moslik, qadriyatlar, shaxsiy fazilatlar va kommunikatsion ushblarning o'zaro mosligi nikoh barqarorligi va qoniqishiga qanday ta'sir ko'rsatishi tadqiq etiladi. Ilmiy maqolada turli nazariy yondashuvlar asosida kongruentlikning ijtimoiy-psixologik asoslari ko'rib chiqiladi va empirik tadqiqotlar natijalari bilan mustahkamlanadi.

KIRISH. Oilaviy hayot inson turmushining eng muhim jihatlaridan biridir. Er-xotin munosabatlarining mustahkamligi va muvaffaqiyati ko'plab omillarga bog'liq. So'nggi yillarda psixologiya fanida bu omillardan biri sifatida kongruentlik — ya'ni er va xotinning o'zaro psixologik va ijtimoiy mosligi — alohida o'rganilmoqda. Mazkur maqolada aynan shu jihat asosiy determinatsiya omili sifatida tahlil qilinadi.

Kongruentlik tushunchasi

Kongruentlik atamasi lotincha "congruere" — "mos kelmoq" so'zidan olingan bo'lib, psixologiyada shaxsiy xususiyatlar, qadriyatlar, munosabatlar yoki maqsadlarning muvofiqligini anglatadi. Karl Rogers bu tushunchani ichki o'zlik bilan tajribaning mosligi sifatida izohlagan. Zamonaviy oila psixologiyasi doirasida esa bu moslik juftliklar o'rtasidagi o'zaro moslik sifatida ko'rib chiqiladi.

Er-xotin munosabatlarida kongruentlik

Er-xotin munosabatlarida kongruentlik bir necha mezonlar bo'yicha aniqlanishi mumkin:

1. Qadriyatlar mosligi
2. Shaxsiy xususiyatlar
3. Kommunikatsion uslublar
4. Maqsadlar va ro'l kutishlari

Ma'lumki, insoniyat va alohida shaxs ham qadriyatlar dunyosida yashaydilar. Insonni qamrab olgan butun dunyo, shaxsda dunyoga nisbatan munosabatni shakllantirishda, aynan o'shanda qadriyatli lahza jamlangan. XX asrning boshida «qadriyatlar» muammosi aniq-ilmiiy tadqiqotlar sohasiga ko'chirildi. Bu borada rus psixologlardan V.A.Yadova, V.N.Myasimov, B.G.Ananov, A.G.Asmolova, V.P.Tugarinov va boshqalarni [1] ko'rsatish mumkin. "Qadriyat" tushunchasiga aniqlik kiritishdagi murakkablik, ushbu tushunchani juda "sodda" ko'rinishga ega bo'lib, uni o'zga murakkab tushunchalar bilan birlashtirib bo'lmazligi bilan ajralib turadi. V.I. Kabrinning aytishicha, «inson hayotining universumida uzluksiz qadriyatlar jarayoni mavjud» qadriyatlarning chegarasizligi, ularni o'zga fenomenlarga o'xshatish va ularni predmetlar, harakatlar va vaziyatlarga yaqinlashtirishdir [7]. X.M. Vegas tomonidan ilgari surilgan fikrga ko'ra, «qadriyat tushunchasini» aniqlashtira olmaslik, kelib chiqishi bo'yicha dastlabki tushuncha bo'lib, boshqa hech qaysi tushunchaga o'girilmaydi [4].

Hayotiy tajriba orttirish jarayonida shaxsiy qadriyatlar ishlab chiqiladi, ular mohiyatan, hissiyotli, shaxsni hayotga munosabatiga tegishli mazmun mohiyatga ega bo'lishi kerak. Shaxsiy qadriyatlar o'zi bilan shaxsiy hayotiy faoliyatning ijtimoiy madaniy boshqaruvchi determinatsiya mexanizmi bo'lib, shaxsning psixologik tuzilmasiga kirish bilan bir qatorda jamiyat ma'naviy madaniyati va shaxsning ma'naviy dunyosi bilan bog'lovchi element hisoblanadi. Ijtimoiy qadriyatlarni shaxsiy qadriyatlarga interiozatsiyasi og'ishlar bilan o'tishi mumkin, ya'ni shaxsiy qadriyatlarning deviant tuzilmasi yuzaga chiqishi mumkin. Shaxsning normal va deviant qadriyatlar tizimining shakllanishi dastlabki kichik guruhlar – oila ta'sirida amalga oshadi [16]. M.S.Yaniskiyning ta'kidlashicha, shaxs qadriyatlar tizimi taraqqiyotining o'ziga xosliklari – turli xil ichki va tashqi omillari ta'siri natijasida: kognitiv va hissiy-irodaviy sohaning rivojlanish darajasiga, atrof muhitning xususiyatlari, psixologik ta'sirning shakli va xarakteri, psixik faoliyatning buzilishining darajalariga bog'liq. Shaxsiy qadriyatlar tizim u yoki bu guruh qadriyatlarini ustun kelishi, tegishli psixologik mexanizmlarning ta'siri, shakllanishi davridagi individual taraqqiyotining bosqichi bilan belgilanadi. Bu borada aytish mumkinki, turli xil qadriyatlar turli kelib chiqishga ega bo'lishi mumkin [18]. Psixologiyada qadriyatlar shaxsning ongi elementlari, aynan, qiziqishlari, nuqtai nazari, tamoyillari, dunyoqararshi va hokazolar orqali tasvirlanadi. Qadriyatlar ong omili bilan amalga oshib, intilishlar, ideallar, qiziqishlar va shaxsning boshqa tuzilmasida namoyon bo'luvchi, uning borliqqa, atrofga munosabatining ichki asosini ko'rsatadi. Qadriyatlarni anglash yondashuvlari shaxs xususiyatlarini tadqiq etishning turli omillarida talqin etiladi. B.F. Lomovning yozishicha, «shaxs» tushunchasining xilma-xil ta'riflariga qaramay, uning barcha rus konsepsiyalarida asosiy tavsifnomasi yo'nalganligi bo'lib, shaxsni tuzilmasini shakllantiruvchi uning butun psixik qurilmasini asosi hisoblanadi. Muallif yo'nalganlikni tasviralashicha, shaxs jamiyatdan (qadriyatlar) orttirgan va qabul qilgan, demak uning shakllanishiga hissa qo'shadi

=====

Amerikalik tadqiqotchi L. Kurdek (2000) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, nikohda yuqori kongruentlik darajasi juftliklar orasidagi stress darajasini pasaytirib, o'zaro qoniqishni oshirishi aniqlangan. O'zbekistonda o'tkazilgan so'rovnomaviy tadqiqotlar (Toirova, 2021) ham shuni ko'rsatadiki, mos bo'lgan qadriyatlar oilaviy nizolarning kamayishiga sabab bo'ladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, er-xotinlar orasida kongruentlik darajasining yuqoriligi quyidagi jihatlar bilan bevosita bog'liq: - O'zaro hurmat va ishonch - Muammolarni konstruktiv hal qilish - Oila muhitida xavfsizlik va barqarorlik

Shuningdek, kongruentlik darajasi past bo'lgan juftliklarda ajrim xavfi yuqori bo'lishi, depressiv holatlar kuzatilishi mumkin.

XULOSA: Kongruentlik er-xotin munosabatlarining eng muhim determinatsiya omillaridan biridir. Bu moslik psixologik, kommunikatsion va ijtimoiy jihatlarni o'z ichiga oladi. Uni aniqlash va mustahkamlash orqali nikohning muvaffaqiyatli kechishiga xizmat qiluvchi asosiy strategiyalar ishlab chiqilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Алишев Б.С. Психологическая теория ценности: Системно-функциональный подход [электронный ресурс].
2. Вегас Х.М. Ценности и воспитание. Критика нравственного релятивизма. СПб.: Изд-во СПб. ун-та; Изд-во Рус. христ. гум. акад., 2007. - 225 с.
3. Кабрин В.И. Транскомуникация и личностное развитие. - Томск: Изд-во ТГУ, 1992. - 225 с.
4. Тугаринов Василий Петрович // Философы России XIX-XX столетий. Биографии, идеи, труды. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Академический Проект, 1999. С. 811.
5. Яницкий М.С. Ценностные ориентации личности как динамическая система [электронный ресурс].
6. Kurdek, L. A. (2000). Predicting marital adjustment from the couple's interactional style. *Journal of Marriage and Family*, 62(3), 597–607.
7. Toirova, S. (2021). O'zbek oilalarida qadriyatlar mosligining ahamiyati. *Oila va jamiyat*, 2(4), 45–52.
8. J. M. (1999). *The Seven Principles for Making Marriage Work*. Crown Publishers.